

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXX/1
Београд 2022

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXX (1)
BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXX (1)

Београд 2022

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
BULLETIN
OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY
LXX
No. 1

Chief Editor: Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor: Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board: Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Vesna Petreska, PhD ("Marko Cepenkov" Institute of Folklore, Skopje), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Andja Srđić Srebro, PhD (University of Bordeaux).

Editorial board: Branko Banović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board: Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelič, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary: Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2022

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
LXX
свеска 1

Главни и одговорни уредник: Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник: Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор: Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Весна Петреска (Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопље), др Татиана Подолинска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Анђа Срдић Сребро (Универзитет Бордо Монтењ).

Уређивачки одбор: Др Бранко Бановић (Етнографски институт САНУ), др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет: Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирин (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва: Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2022

Издавач

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011 2636 804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011 2636 804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектура

Александра Спасић и Ивана Башић

Превод

Аутори текстова

Дизајн корица

Александар Спасић (ментор доц. мр Оливера Оливера Батајић Сретеновић)
Факултет примењених уметности, Београд

Техничка подршка

Зоран Перовић

Штампа

Академска издања, Београд

Тираж

300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

САДРЖАЈ CONTENTS

НАУЧНИ РАДОВИ SCIENTIFIC PAPERS

ТЕМА БРОЈА **Одевни наративи**
ур. Милина Ивановић Баришић
TOPIC OF THE ISSUE **Clothing Narratives**
ed. Milina Ivanović Barišić

- 13–18** *Милина Ивановић Баришић*
Одевни наративи – увод у темат
- 19–52** *Mirjana Prošić-Dvornić*
“Twice is Nice”: Secondhand Clothing in Today’s Global World
Мирјана Прошић-Дворнић
“Twice is Nice”: половна одећа у данашњем глобалном свету
- 53–76** *Бојана Богдановић*
Модна продукција Sirogojno Style: прилагођавање наратива о прошлости контексту савремене моде
Војана Bogdanović
The fashion Production Sirogojno Style: Adaptation of the Narrative about the Past to the Context of Contemporary Fashion
- 77–100** *Биљана Анђелковић*
Одевање верника на литургији: пример Српске православне цркве
Biljana Anđelković
Dressing at the Liturgy: the Example of the Serbian Orthodox Church
- 101–126** *Катарина Радисављевић*
Чурушка мода 1907–1937. године или извештај једног музејског инсајдера
Katarina Radisavljević
Churug Fashion 1907–1937 or a Report of a Museum Insider
- 127–148** *Марко Стојановић*
Музеализацијом маскирног одела до новог одевног наратива
Marko Stojanović
By Musealizing the Camouflage Suit to a New Clothing Narrative

- 149–177 *Нина Аксић, Хасна Зиљкић*
Женска одевна пракса током XX века у Новом Пазару и околини
Nina Aksić, Hasna Ziljkić
Women's Clothing Practice during the XX Century in Novi Pazar and Environment
- 179–194 *Ана Савић-Грујић*
Лексема *кошуља* у говорима призренско-тимочке дијалекатске области
Ana Savić-Grujić
The Lexeme *košulja* in the Speech of the Prizren-Timok Dialect Area

VARIA

- 197–221 *Марина Мандић*
Немртви нови свет: окружење апокалипсе и друштвени односи услед епидемије зомбија
Marina Mandić
The Undead New World: Zombie Epidemics' Apocalyptic Surroundings and Social Relations
- 223–247 *Катарина Лончаревић, Марко Симендић*
**Од „бриљантне студије” до „побуне против сопствене природе”:
„Други пол” у америчким научним часописима 1950-их**
Katarina Lončarević, Marko Simendić
**From “Brilliant Study” To “One Woman’s Outcry against Her Nature”:
“The Second Sex” in the 1950s American Scientific Journals**
- 249–264 *Предраг Мутавџић, Мерима Кријеџи*
Лексема *bukë* („хлеб”) сагледана кроз призму албанске фразеологије и културе (с освртом на српску)
Predrag Mutavdžić, Merima Krijezi
The Lexeme *bukë* (‘Bread’) Observed through the Prism of Albanian Phraseology and Culture (with Reference to Serbian)
- 265–287 *Александра Булатовић, Немања Јовановић*
Шта је у имену: дефиниција организованог криминала
Aleksandra Bulatović, Nemanja Jovanović
What’s In a Name: Definition of Organised Crime

ПРИКАЗИ
REVIEWS

- 291–294** *Драгана Радојичић*
Љубав – непризнати творац култура и традиција. Ивана Башић,
Љубавне нити. Концепти љубави у европској и српској култури
- 295–297** *Сања Златановић*
Gordana Gorunović, Ogleđi iz etnografije i antropologije književnosti
- 299–301** *Ивана Башић*
Милеса Стефановић Бановић. Знано буди.
Записи у српским рукописима Сентандрејске збирке

IN MEMORIAM

- 305–309** *Јагранка Ђорђевић Црнобрња*
Др Александар Крел (1968–2021)

Милеса Стефановић Бановић. Знано буди. Записи у српским рукописима Сентандрејске збирке.

Етнографски институт САНУ, Српски црквени музеј Сентандреја,
Агенција за издавачку делатност Бернар, Београд 2021, 191 стр.

Монографија *Знано буди. Записи у српским рукописима Сентандрејске збирке* ауторке Милесе Стефановић Бановић драгоцено је научно дело о рукописној збирци која се налази у Библиотеци Епархије Будимске, објављено као трећа књига у оквиру библиотеке *Меџроон: Извори за етнологију и антропологију* у оквиру *Монографских издања Етнографског института САНУ*.

Милеса Стефановић Бановић акрибично и посвећено, са различитих аспеката, анализира записе настале у периоду од краја XV до краја XIX века, обухватајући својом анализом однос према књизи и према власништву над књигом, настанак рукописа, развој писмености и језика, књижевне и језичке одлике записа, све до детаља о црквеном и световном животу, природним и друштвеним збивањима, али и о личним приликама писара и читалаца, забележеним на маргинама рукописа, стварајући нам, посредством анализе често занемариваног жанра записа, ширу слику о четири века српске културе.

Анализирајући записе у рукописима Сентандрејске збирке, ауторка показује њихов значај као књижевно-историјског, културно-историјског и етнографског сведочанства. Поред тога што сведоче о развоју језика, односа према књизи и писању/преписивању књиге, променама књижевних канона, стила и језика, записи доносе и податке о прилозима и приложницима, али и о народној медицини, веровањима и бајањима. У осам поглавља ове значајне монографије (I *Друштвено-историјске околности*; II *Намучих се писајући на мучну месту. Записи о књизи*; III *В дар и подареније вечноје. Записи о прилозима и приложницима*; IV *Знано буди којејо леша роди вино. Хро-*

нолошке одреднице у зајисима; V Да се зна кад изіори ђурска варош и црква наша. Леїойисни зајиси; VI Скочи жаба ѓреко ѓрайа. Остїале белешке; VII И ѓиса се сија књиїа... сија књиїа ѓиса се. Књижевне одлике зајиса и VIII Нешїо о језику зајиса, ше Закључка и Палеоїрафскої албума), ауторка је успешно спојила своје филолошко и теолошко образовање са етнолошким и антрополошким разумевањем испитиване теме, доневши нам вредну монографију о односу према књизи и писању у прошлости, али и о некадашњем разумевању сазнања у српској култури, и онога што је било вредно забележити и чувати. .

Из монографије *Знано буди* Милесе Стефаниовић Бановић сазнајемо о значајној улози књиге у српској култури XV–XIX века. Због своје вредности и мукотрпног рада на њој, књига је представљала драгоцени предмет, који је служио као поклон, али и као прилог спасењу душе приложника. Поред материјалне вредности, она је имала велики духовни значај, као извор верског, али и световног знања. Записи настају на маргинама рукописа, услед свести писара о трајности писане речи и оскудним могућностима да траг о свом времену и себи оставе на неком другом месту.

У Сентандрејској рукописној збирци најбројнији су записи који имају својеврсно „споменичко“ обележје, јер говоре о власништву појединца или манастира над књигом, а често су праћени клетвама упућеним онима који би књигу украли. Док су у раније датираним записима писари углавном монаси, за које је преписивање књиге чин подвизивања и послушања, у XVIII и XIX веку се чешће јављају лаици у улози писара, који раде по наруцби. Ово сведочи о развоју писмености и ван оквира манастира, али и о промени односа према самом чину писања. Забележени летописни подаци говоре о друштвеним и природним катастрофама и појавама – ратовима, земљотресима, глади, пожарима, помрачењу сунца. Записи о настанку и власнику књиге често представљају важно историјско сведочанство о континураним сеобама становништва, при којима су спашаване само најдрагоценије и најпотребније богослужбене књиге. Из монографије Милесе Стефановић Бановић сазнајемо понешто и о оновременом приватном животу. Наиме, покоји писар или читалац остављао је своје утиске о прочитаном делу или бележио своје личне прилике. Ови записи су и занимљиво етнографско сведочанство, јер доносе и народне лекове за разне болести, апокрифне молитве, па чак и запис о нечему што је налик магијском ритуалу.

Милеса Стефановић Бановић у овој монографији доноси и исцрпну књижевно- језичку анализу записа – од књижевних одлика

до правописа и фонетике, у поглављу под називом *И ѿиса се сија књиѿа... сија књиѿа ѿиса се*. Књижевне одлике *зѿиса*, у коме се бави моделима и стилем записа Сентандрејске збирке, као и у поглављу *Нешѿо о језику зѿиса*, који садржи делове о правопису и фонетици, морфологији, творби речи и лексици. Ауторка језичком анализом доприноси и слици о развоју српског књижевног језика, уочавајући разнолике утицаје и шароликост: записи су писани мешавином српског, црквенословенског, руског, некада се могу наћи и остаци старословенског, док поједини записи имају јасне карактеристике српског језика, са понеким обележјем црквенословенског илу руског. Они записани на чистом народном језику представљају изузетно значајан филолошки извор.

Записи Сентандрејске збирке, према увидима Милесе Стефановић Бановић, немају посебну књижевну вредност, али имају несумњив културноисторијски и филолошки значај. Ипак, и књижевна анализа дала је занимљиве резултате – поређењем модела записа из из рукописа Сентандрејске збирке са моделом старих српских записа, ауторка је установила подударност у погледу основних карактеристика модела, иако у рукописима Библиотеке Епархије будимске има око две стотине записа, док је Љ. Стојановић сакупио око 10 500 записа. Модел записа у Сентандрејској збирци по свему се уклапа у модел записа насталих јужно од Саве и Дунава, закључује Стефановић Бановић, при чему се записи формалне садржине најбоље уклапају у модел старих српских записа, док се у личним записима среће више оригиналних елемената.

Записи у рукописима Сентандрејске збирке данас представљају драгоцен извор језичких, књижевних, културних и историјских особености свог простора и времена, а књига Милесе Стефановић Бановић *Знано буди* важан је филолошко–културолошки допринос разумевању живота и културе Срба у периоду од XIX до XX века, истовремено нас подсећајући на важност лингвокултуролошких истраживања и проучавања архивске грађе, те доприноса који они могу дати развиту савремене етнологије и ентропологије.

Ивана Башић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm
Три пута годишње. – Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242